

มาตรการทางกฎหมายในการควบคุมการเลี้ยงสุนัข¹

วิชญ์ โชติเจริญพิศาล²

จากการศึกษาเกี่ยวมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมเลี้ยงสุนัข มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา แนวคิด และทฤษฎี หลักเกณฑ์การควบคุมการเลี้ยงสุนัข จากการศึกษาทำให้ทราบว่ากฎหมายที่เกี่ยวกับการควบคุมการเลี้ยงสุนัขของไทยแต่เดิมมีการกำหนดให้ไว้ในกระจายอยู่ในกฎหมายหลายฉบับ เช่น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 433 ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 377 หรือพระราชบัญญัติสาธารณสุข พ.ศ. 2535 เป็นต้น แต่กฎหมายดังกล่าวยังไม่ครอบคลุมมากนัก จนในภายหลังมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติป้องกันการทารุณกรรมและการจัดสวัสดิภาพสัตว์ พ.ศ. 2557 ซึ่งเป็นกฎหมายเฉพาะสำหรับการคุ้มครองการทารุณกรรมสัตว์ รวมทั้งมีการกำหนดให้มีการจัดสวัสดิภาพสัตว์ ในกฎหมายดังกล่าวด้วย

ในส่วนแนวคิดที่เกี่ยวกับการเลี้ยงสุนัข พบว่ามีแนวคิดที่สำคัญ คือแนวคิดแบบสิทธิของสัตว์ (Animal Right) โดยเห็นว่าสุนัขนั้นมีคุณค่าเช่นเดียวกับมนุษย์ สัตว์จึงควรได้รับสิทธิ และมนุษย์มีหน้าที่โดยตรงต่อสัตว์ มีความรับผิดชอบต่อสัตว์ และปฏิเสธการกระทำที่ไม่สมควรของมนุษย์ของมนุษย์อันเป็นเหตุให้สัตว์ได้รับความเจ็บและทรมาน และอีกแนวคิดหนึ่งคือ แนวคิดแบบสวัสดิภาพสัตว์ (Animal Welfare) ซึ่งมองว่าเป็นเรื่องข้อผูกมัดหรือพันธะทางศีลธรรมของมนุษย์ที่พึงมีต่อสัตว์ มนุษย์มีความรับผิดชอบทางศีลธรรมที่จะไม่กระทำการใด ๆ อันเป็นการทารุณกรรมสัตว์หรือให้สัตว์ได้รับความทรมานโดยไม่จำเป็น ความรับผิดชอบของมนุษย์นั้นครอบคลุมถึงสัตว์มีชีวิตทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นการจัดหาที่พัก การให้ความสนใจ ดูแลเอาใจใส่ และการให้การรักษาเมื่อสัตว์เจ็บป่วยซึ่งทั้งสองแนวคิดเป็นพื้นฐานของกฎหมายคุ้มครองสัตว์ในหลาย ๆ ประเทศ รวมถึงพระราชบัญญัติป้องกันการทารุณกรรมและการจัดสวัสดิภาพสัตว์ของประเทศไทยด้วย

ในเรื่องของทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมการเลี้ยงสุนัข พบว่ามี ทฤษฎีความรับผิดชอบทางอาญาที่ต้องมาใช้วินิจฉัยความรับผิดในทางแพ่งและทางอาญาของผู้กระทำความผิดทารุณกรรมสัตว์ และทฤษฎีการลงโทษ ซึ่งช่วยในการกำหนดโทษสำหรับผู้กระทำความผิด ซึ่งช่วยควบคุมการเลี้ยงสุนัขได้

¹บทความนี้เรียบเรียงจากการศึกษาอิสระ เรื่อง มาตรการในการควบคุมการเลี้ยงสุนัข โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ รองศาสตราจารย์จรัส เล็งวิทยา และคณะกรรมการสอบคือ รองศาสตราจารย์ประเทือง ธนียผล และรองศาสตราจารย์จุพร วงศ์ทองสรรค์

²นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ วิทยาเขตบางนา มหาวิทยาลัยรามคำแหง

จากการศึกษาทำให้ทราบว่ามาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการเลี้ยงสุนัข ยังไม่มีความชัดเจนและไม่ครอบคลุมด้วยกันหลายประการซึ่งสรุปได้ดังต่อไปนี้

ประเด็นปัญหาแรกคือปัญหาเกี่ยวกับการขึ้นทะเบียนสัตว์ที่ กำหนดเพิ่มเติมมาตรา 21/1 โดย ร่างพระราชบัญญัติป้องกันการทารุณกรรมสัตว์และจัดสวัสดิภาพสัตว์ (ฉบับที่ ..) พ.ศ. ...จากการศึกษา พบว่าประเทศไทยไม่เคยมีกฎหมายเฉพาะกำหนดให้เจ้าของสัตว์เลี้ยงทำการขึ้นทะเบียนสัตว์มาก่อนเลย จนในปัจจุบันได้มี การเสนอร่างกฎหมายเพื่อแก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติป้องกันการทารุณกรรมและจัดสวัสดิภาพสัตว์ พ.ศ. 2557 ที่บังคับใช้อยู่ โดยมีการเสนอให้มีการเพิ่มเติม 21/1 ซึ่งเป็นหลักเกณฑ์ในการขึ้นทะเบียนสัตว์ โดยให้รัฐมนตรีมีอำนาจประกาศกำหนด หลักเกณฑ์ วิธีการ เงื่อนไขในการขึ้นทะเบียนสัตว์ และให้องค์กรปกครองท้องถิ่นมีหน้าที่และอำนาจออกข้อบัญญัติท้องถิ่นเพื่อกำหนดประเภทและชนิดเครื่องหมายและมาตรการสำหรับการขึ้นทะเบียนสัตว์ ส่วนในวรรคสาม มีการบัญญัติว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะเรียกเก็บค่าธรรมเนียมจากเจ้าของสัตว์เลี้ยงก็ได้ จากกรณีดังกล่าว การให้ท้องถิ่นเป็นผู้ออกข้อบัญญัติกำหนดประเภทชนิดของสัตว์อาจเกิดข้อเปรียบเทียบของแต่ละท้องถิ่นซึ่งไม่เหมือนกัน และการจัดเก็บค่าธรรมเนียมในวรรคสามกำหนดว่าจะเก็บค่าธรรมเนียมก็ได้ ซึ่งถือเป็นดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ อาจเกิดข้อเปรียบเทียบว่าเหตุใดท้องถิ่นนี้มีการเก็บ ท้องถิ่นนั้น ไม่มีการเก็บค่าธรรมเนียมสัตว์ ในส่วนการเก็บค่าธรรมเนียมสัตว์ที่มีการลดลงมาเหลือ 170 บาท เมื่อเทียบกับต่างประเทศถือว่าเป็นราคาที่ไม่สูง แต่อย่างไรก็ดี ควรมีการเก็บค่าธรรมเนียมที่ลดลงอีกหรือให้มีการขึ้นทะเบียนฟรีในระยะแรก เพื่อเป็นการจูงใจให้เจ้าของนำสัตว์เลี้ยงมาขึ้นทะเบียน เพราะประเทศไทยไม่เคยมีการกำหนดการขึ้นทะเบียนสัตว์มาก่อน

ประเด็นปัญหาที่สองคือ ปัญหาเกี่ยวกับการมาตรการทางกฎหมายในการควบคุมเกี่ยวกับอายุของผู้เลี้ยงสุนัขพบว่า สำหรับประเทศไทยนั้น ไม่มีการกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับอายุผู้ขออนุญาตเลี้ยงสุนัขทำให้ผู้มีอายุเท่าใดก็ได้สามารถที่จะเลี้ยงสุนัขได้ แม้ว่าจะมี ร่างพระราชบัญญัติป้องกันการทารุณกรรมและการจัดสวัสดิภาพสัตว์ (ฉบับที่...) พ.ศ... ที่มีการกำหนดให้มีการนำสัตว์เลี้ยงมาขึ้นทะเบียนซึ่งรวมถึงสุนัขด้วย ซึ่งมีการกำหนดให้ท้องถิ่นรับผิดชอบในการขึ้นทะเบียนสุนัข และกำหนดบทลงโทษผู้ฝ่าฝืน แต่ร่างพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว ไม่มีการกำหนดหลักเกณฑ์ในด้านอายุของผู้เลี้ยงสุนัขไว้เลย เมื่อเปรียบเทียบกับกฎหมายในต่างประเทศ พบว่าในต่างประเทศได้มีการกำหนดอายุผู้เลี้ยงเอาไว้ชัดเจน การไม่กำหนดหลักเกณฑ์ด้านอายุอาจก่อให้เกิดปัญหาที่เกิดจากสุนัขที่เลี้ยงนั้น ดังนั้นไทยจึงควรมีหลักเกณฑ์ในด้านอายุของผู้เลี้ยงสุนัขเพื่อเป็นการควบคุมปัญหาที่จะเกิดจากสุนัขได้

ประเด็นปัญหาที่สามคือ ปัญหาเกี่ยวกับการมาตรการทางกฎหมายในการควบคุมการเลี้ยงสุนัขอันตราย พบว่าสำหรับประเทศไทยนั้นยังไม่มีการกำหนดมาตรการในการควบคุมการเลี้ยงสุนัขอันตรายไว้ชัดเจน อาจจะมีบางท้องถิ่นที่กำหนดไว้ในข้อบัญญัติของท้องถิ่นเท่านั้น ส่วนร่างพระราชบัญญัติป้องกันการทารุณกรรมและการจัดสวัสดิภาพสัตว์ (ฉบับที่...) พ.ศ... ที่มีการแก้ไขเพิ่มเติมการจดทะเบียนสัตว์ก็

ไม่ได้มีการกำหนดเรื่องสุนัขอันตรายไว้ ซึ่งอาจจะก่อให้เกิดปัญหาจากการที่สุนัขอันตราย ก่อความเสียหายแก่ผู้อื่นได้ เมื่อได้ศึกษากฎหมายต่างประเทศพบว่า สำหรับต่างประเทศได้มีการกำหนดมาตรการควบคุมการเลี้ยงสุนัขอันตรายไว้ โดยอยู่ในกฎหมายระดับพระราชบัญญัติแบ่งแยกออกเฉพาะจึงมีความชัดเจนในการบังคับใช้กฎหมาย ดังนั้น เนื่องจาก สุนัขอันตราย เป็นสัตว์ที่มีความเสี่ยงที่จะทำร้ายร่างกายคนสูง จึงควรมีการกำหนดมาตรการสำหรับ การขึ้นทะเบียน การขออนุญาตเลี้ยง หลักเกณฑ์การดูแล และมาตรการลงโทษผู้ฝ่าฝืนไว้ในกฎหมายระดับพระราชบัญญัติเพื่อมีการบังคับใช้ทั่วประเทศไม่ใช่เพียงท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งเพื่อลดปัญหาจากการที่สุนัขอันตรายไป ก่อให้เกิดความเสียหายต่อ ทรัพย์สิน ร่างกายหรือชีวิตของประชาชน

ประเด็นปัญหาที่สี่คือ ปัญหาเกี่ยวกับความรับผิดชอบของผู้เลี้ยงสุนัขในทางอาญา ตามมาตรา 377 ประมวลกฎหมายอาญา พบว่า มาตรา 377 ที่กำหนดให้ผู้ควบคุมสัตว์ดุหรือสัตว์ร้าย ปล่อยปลະละเลยสัตว์นั้นโดยลำพัง ในประการที่อาจทำอันตรายแก่บุคคลหรือทรัพย์ มีโทษจำคุกไม่เกิน 1 เดือน หรือ ปรับไม่เกิน 10,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ยังไม่มีความเพียงพอเพื่อลงโทษทางอาญาแก่เจ้าของสุนัข แม้สุนัขอาจจะอยู่ในความหมายของสัตว์ดุได้แต่ก็ต้องคำนึงถึงพฤติการณ์เป็นกรณีไป แต่หากสุนัขไม่เคยแสดงพฤติกรรมดุที่เจ้าของจะต้องใช้ความระมัดระวังเป็นพิเศษจากปกติธรรมดามาก่อน หากสุนัขนั้นเพิ่งเคยทำร้ายเป็นครั้งแรกและไม่ใช่ว่าสายพันธุ์ที่ดุ กรณีเช่นนี้สุนัขนั้นก็ไม่ใช่สัตว์ดุตามนัยคำพิพากษาศาล และเป็นการยากต่อการพิสูจน์พฤติกรรมของสุนัขนั้น เมื่อศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายของประเทศนิวซีแลนด์ และประเทศอังกฤษ แล้วพบว่า ได้มีการกำหนดให้เจ้าของสุนัขต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายที่เกิดขึ้น โดยไม่ต้องพิสูจน์พฤติกรรมที่เป็นอันตรายของสุนัข หรือการปล่อยปลະละเลยของเจ้าของสุนัข เพราะการรับรู้ดังกล่าวเป็นของเจ้าของสุนัขเอง จึงควรมีการแก้ไขปรับปรุงบทบัญญัติดังกล่าวให้มีความเป็นธรรมต่อผู้เสียหาย และเป็นการลงโทษเจ้าของสุนัขที่มีการปล่อยปลະละเลยสุนัขของตนอันเป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมายต่อไป

ประเด็นปัญหาที่ห้า คือ ปัญหาความรับผิดชอบของผู้เลี้ยงสุนัขในทางแพ่ง มาตรา 420 ประกอบมาตรา 433 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จากการศึกษาพบว่า กฎหมายแพ่งตามบทบัญญัติดังกล่าวเป็นกฎหมายที่มุ่งเยียวยาความเสียหายของบุคคลที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำของสุนัข แต่ตามบทบัญญัติมาตรา 433 ไม่ได้กำหนดให้เจ้าของสุนัขไม่ต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่ได้รับเต็มตามจำนวนผู้ที่ได้รับผลร้ายหรือความเสียหายนั้นต้องไปพิสูจน์ว่าตนเองได้รับความเสียหายเป็นมูลค่าเท่าใดอีกชั้นหนึ่ง ซึ่งเมื่อได้ทำการศึกษา กฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา นั่นคือกฎหมาย Illinois General Assembly ของรัฐอิลลินอยส์ ได้กำหนดความรู้รับผิดของ บุคคลผู้เป็นเจ้าของสุนัขให้ต้องรับผิดชอบในค่าใช้จ่ายค่าความเสียหายต่อบุคคลภายนอกไว้ใน มาตรา 16 กำหนดให้การโจมตีที่เกิดจากสุนัขในสถานที่ที่ผู้ถูกโจมตีมีสิทธิถูกต้องตามกฎหมาย เจ้าของสุนัข ที่ก่อให้เกิดความเสียหายนั้น มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายทางแพ่งต่อบุคคลที่

ได้รับความเสียหายดังกล่าวเต็มจำนวน พบว่ามีความแตกต่างจากประเทศไทย จึงเห็นควรให้มีแก้ไขในเรื่องของความรับผิดชอบของผู้เลี้ยงสุนัขในทางแพ่ง ในเชิงการลงโทษให้เจ้าของสัตว์หรือผู้เลี้ยงผู้รักษาสัตว์ไว้แทนเจ้าของให้เป็นผู้พิสูจน์ว่าเหตุใดตนไม่ต้องรับผิดชอบเต็มจำนวน เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการกำหนดค่าสินไหมทดแทน และเป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมายแพ่งที่มุ่งเยียวยาความเสียหายอันเกิดจากสัตว์ โดยที่ผู้ได้รับความเสียหายจะได้รับค่าสินไหมที่แท้จริง

จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการเลี้ยงสุนัข ผู้ศึกษาพบว่า มีข้อเสนอแนะ คือ

1. ในประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการขึ้นทะเบียนสัตว์เลี้ยง (สุนัข)ตาม ร่างพระราชบัญญัติป้องกันการทารุณกรรมสัตว์และจัดสวัสดิภาพสัตว์ (ฉบับที่ ..) พ.ศ. ...เห็นควรแก้ไข

แก้ไขเพิ่มเติมโดยให้แก้ไขข้อความในตารางท้ายประมวลดังนี้

“อัตราค่าธรรมเนียม

(1) บัตรประจำตัวสัตว์	ฉบับละ	10 บาท
(2) เครื่องหมายประจำตัวสัตว์	ตัวละ	50 บาท”

2. ในประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการมาตรการทางกฎหมายในการควบคุมเกี่ยวกับอายุของผู้เลี้ยงสุนัข ให้แก้ไขเพิ่มเติม ร่างพระราชบัญญัติป้องกันการทารุณกรรมและการจัดสวัสดิภาพสัตว์ (ฉบับที่...) พ.ศ... เพิ่มเติม มาตรา 21/1 ดังนี้

“ผู้ที่ขออนุญาตเลี้ยงสุนัขได้ต้องมีอายุครบสิบแปดปีบริบูรณ์ หรือยี่สิบปีบริบูรณ์ในกรณีที่สุนัขนั้นเป็นสุนัขอันตราย ตามที่กฎหมายกำหนด”

3. ปัญหาเกี่ยวกับการมาตรการทางกฎหมายในการควบคุมการเลี้ยงสุนัขอันตราย ให้แก้ไขเพิ่มเติมโดย ร่างพระราชบัญญัติป้องกันการทารุณกรรมและการจัดสวัสดิภาพสัตว์ (ฉบับที่ ...) พ.ศ. ... โดยเพิ่มเติมดังต่อไปนี้
มาตรา 21/4 “เจ้าพนักงานท้องถิ่นสามารถประกาศกำหนดให้สุนัขใดเป็นสุนัขอันตรายได้หากสุนัขมีพฤติกรรม ดังนี้

- (1) ทำร้ายหรือฆ่ามนุษย์ โดยไม่มีการถูกแหย่หรือขู่
- (2) แสดงว่าจะทำร้ายหรือไล่ตามมนุษย์ซ้ำ ๆ โดยไม่มีการถูกแหย่หรือขู่
- (3) สุนัขสายพันธุ์ต่อไปนี้ ถือเป็นสุนัขอันตราย 1) พิทบูลเทอเรีย 2) บูลเทอเรีย 3) สเตฟฟอร์ดเชอร์บูล เทอเรีย 4) ฟิลาบราซิลเรียโร”

มาตรา 21/5 “เมื่อสุนัขใดถูกกำหนดเป็นสุนัขอันตรายแล้วเจ้าของสุนัขมีหน้าที่ต้องปฏิบัติดังต่อไปนี้

- (1) มีผู้ที่บรรลุนิติภาวะแล้วเป็นผู้ดูแลสุนัขนั้น
- (2) มีการสร้างกรงเพื่อขังสุนัขนั้นตลอดเวลา เว้นแต่เฉพาะขณะสุนัขสวมตะกร้อครอบปากและมีการใส่สายลากูง
- (3) ต้องมีป้ายแสดงข้อความอย่างชัดเจนว่า “คำเตือน สุนัขอันตราย” บริเวณที่มีการกักขังสุนัขนั้นไว้”
- (4) เมื่อสุนัขนั้นอยู่นอกกรง สุนัขจะต้องถูกจูงด้วยสายลากูงและต้องสวมตะกร้อครอบปากตลอดเวลา

มาตรา 32/2 “ในกรณีมีการฝ่าฝืนบทบัญญัติมาตรา 21/4 เจ้าของสุนัขต้องระวางโทษปรับไม่เกินสี่หมื่นบาท และเจ้าพนักงานท้องถิ่นมีอำนาจในการยึดสุนัขไว้จนกว่าเจ้าของสุนัขจะแสดงให้เห็นเจ้าพนักงานเป็นที่พอใจได้ว่าได้มีการปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดไว้ครบถ้วนแล้ว”

4. ในประเด็นปัญหาเกี่ยวกับปัญหาความรับผิดชอบของผู้เลี้ยงสุนัขในทางอาญาตาม มาตรา 377 ประมวลกฎหมายอาญาเห็นควรให้มีการแก้ไขเพิ่มเติม โดยให้ยกเลิกมาตรา 377 เดิม และเพิ่มเติม มาตรา 237/1 ในภาค 2 ลักษณะ 6 ความผิดเกี่ยวกับการก่อให้เกิดอันตรายต่อประชาชนดังต่อไปนี้

มาตรา 237/1 “ผู้ใดควบคุมสัตว์ ปลอมแปลงละเลยให้สัตว์นั้นเที่ยวไปโดยลำพัง ในประการที่อาจทำอันตรายแก่บุคคลหรือทรัพย์สิน ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสี่หมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

5. ในประเด็นปัญหาเกี่ยวกับปัญหาความรับผิดชอบของผู้เลี้ยงสุนัขในทางแพ่งตาม มาตรา 433 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เห็นควรให้มีการแก้ไข

แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 433 เป็นดังต่อไปนี้

“ถ้าความเสียหาย เกิดขึ้นเพราะสัตว์ ท่านว่าเจ้าของสัตว์หรือบุคคลผู้รับเลี้ยงรับรักษาไว้แทนเจ้าของ จำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ฝ่ายที่ต้องเสียหายเพื่อความเสียหายอย่างใด ๆ อันเกิดแต่สัตว์นั้นเต็มจำนวน เว้นแต่เจ้าของสัตว์หรือบุคคลผู้รับเลี้ยงรับรักษาไว้แทนเจ้าของจะพิสูจน์ได้ว่าค่าสินไหม ทดแทนมีจำนวนน้อยกว่าที่ฝ่ายที่ต้องเสียหายเรียกร้องหรือพิสูจน์ได้ว่าตนได้ใช้ความระมัดระวัง อันสมควรแก่การเลี้ยงการรักษาตามชนิดและนิสัยของสัตว์ หรือตามพฤติการณ์อย่างอื่น หรือพิสูจน์ได้ว่าความเสียหายนั้นย่อมจะต้องเกิดมีขึ้นทั้งที่ได้ใช้ความระมัดระวังถึงเพียงนั้น อนึ่ง บุคคลผู้ต้องรับผิดชอบดังกล่าวมาในวรรคต้นนั้น จะใช้สิทธิไล่เบี้ยเอาแก่บุคคล ผู้ที่เร้าหรือยั่วสัตว์นั้นโดยละเมียดหรือเอาแก่เจ้าของสัตว์อื่นอันมาเร้าหรือยั่วสัตว์นั้น ๆ ได้”

เอกสารอ้างอิง

กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ .คำบรรยายประกอบวิชากฎหมายอาญาระดับสูง .กรุงเทพมหานคร :คณะนิติศาสตร์

มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2538

พานิช ทินนมิตร. **หลักการเลี้ยงสัตว์**. สงขลา :ภาควิชาสัตวศาสตร์ คณะทรัพยากรธรรมชาติ,
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2537
สนั่นทกรณ์ โสติพันธ์. **คำอธิบายกฎหมายลักษณะละเมิด จัดการงานนอกสั่ง ลาภมิควรได้**.
กรุงเทพมหานคร:วิญญูชน,2553